

EVRENSEL DİLBİLGİSİ VE DİLBİLGİSİ EŞLEŞTİRME MODELLERİ: DİLİN ZİHİNDEKİ DURUMUNA YAKLAŞIMLAR

Bilge Öztürk

Özet

Bu çalışmanın amacı, değiştirgen ayarlama yaklaşımının anadil ve ikinci dilin zihindeki temsiline nasıl etki ettiğini tartışarak dilin zihindeki durumu ve bu durumun başlangıçtaki konumuna ilişkin yaklaşımların bir özetini sunmaktır. Böylelikle birden fazla değiştirgen dizisine sahip olan ikidilli bir bireyin zihinsel temsilinin Evrensel Dilbilgisi çerçevesinde nasıl bir görünüm sergileyeceği konusunda okuyucunun bir fikir sahibi olacağı düşünülmektedir.

***Anahtar sözcükler:** Evrensel Dilbilgisi, Dilbilgisi Eşleştirme Modelleri, Dilin zihindeki durumu*

UNIVERSAL GRAMMAR AND GRAMMAR MATCHING MODELS: APPROACHES TO THE INITIAL STATE

Abstract

The aim of this paper is to discuss how parameter setting approach influence the first and second language representation in the mind and to summarize approaches about the initial state of language. Thus, it is thought that the reader will have an idea of how a bilingual's mental representation within the framework of Universal Grammar is being shaped.

***Key words:** Universal Grammar, Grammar Matching Models, state of language in mind*

Dil edinim çalışmalarında temel tartışmalardan biri de dilin zihindeki başlangıç durumudur. ‘Zihin doğuştan deneyimlerle yapılandırılacak boş bir levha yani “tabula rasa” mıdır yoksa doğuştan gelen ve dil ve düşünceyi şekillendiren bileşenler mi içermektedir’ sorusu deneyselci ve akılcı yaklaşımların en çok çatıştığı alanlardan biri olmuştur. Akılcı yaklaşımın temsilcilerinden olan Chomsky ve Pinker, dili doğuştan gelen, insana özgü ve diğer bilişsel süreçlere gereksinim duymayan bir yeti olarak tanımlamaktadırlar. Başka bir deyişle zihinde bir çeşit dil şablonu bulunmaktadır ve Evrensel Dilbilgisi (ED) olarak adlandırılan bu bileşen etkin hale geçmek için en küçük uyarıyı yani dil girdisini beklemektedir (Fotos 2001: 270-1). Akılcı yaklaşımla yapılan anadil edinim çalışmalarında ‘değiştirgen ayarlama’ (parameter setting) olgusu birçok araştırmacı tarafından tercih edilen bir yaklaşım olmuştur. Değişmeyen, belli ilkeler çerçevesinde olası dilbilgisel ve sesbilgisel değişkenler dizisi olarak tanımlanabilecek *dilsel değiştirgenler* Evrensel Dilbilgisinin doğuştan gelen bileşenlerinden biridir (Ekiert 2003: 1). Evrensel dilbilgisi bu değiştirgenlerin tetiklenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bazı dilbilimciler, dil ediniminin beynin simetrisini bozarak beyni değiştirdiğini ileri sürmektedirler (Dehaene 1999’dan aktaran Ekiert 2003: 1). Bu noktada ikinci bir dili öğrenen bireylerin değiştirgenlerinin nasıl görüldüğü ya da ayarlandığı sorusu ortaya çıkmaktadır.

Bu soru doğrultusunda bu çalışmanın amacı, değiştirgen ayarlama yaklaşımının anadil ve ikinci dilin zihindeki temsiline nasıl etki ettiğinin ve dilin zihindeki durumu ve bu durumun başlangıçtaki konumuna ilişkin yaklaşımların bir özetini sunmaktır. Böylelikle birden fazla değiştirgen dizisine sahip olan ikidilli bir bireyin zihinsel temsilinin Evrensel Dilbilgisi çerçevesinde nasıl bir görünüm sergileyeceği konusunda okuyucunun bir fikir sahibi olacağı düşünülmektedir.

2. Evrensel Dilbilgisinin Tanımı

Flynn ve Lust (2002) Evrensel Dilbilgisini (ED), dil aygıtının (language faculty) ve dilin başlangıç durumunun kuramı olarak tanımlamaktadırlar. ED, birbirinden ayrı işleyen sınırlı sayıda ilke ve değiştirgenden oluşmaktadır. Cook (1996) bu ilke ve değiştirgenleri, zihinde bulunan şalterlere benzetmektedir. Dil edinim sürecinin başlangıç durumunda ilke ve değiştirgenler yani şalterler nötr, (+) veya (-) konumda olabilirler; dile özgü bilginin dil aygıtına ulaşmasıyla birlikte bu şalterlerin değerleri değişmeye başlar (Cook’tan aktaran Cem-Değer 1996: 102). Zihindeki ilke ve değiştirgenlerin başlangıç durumu ve daha sonraki gelişimlerine ilişkin iki farklı dil edinim modeli olabileceği düşünülmektedir (Flynn ve Lust 2002: 97):

- Olgunlaşma Modeli
- Güçlü Devamlılık Modeli

Yukarıda verilen modeller, ED modeliyle uyumlu görünmektedir. Ancak yine de hangi modelin ED için daha uygun bir temsil ileri sürdüğü tartışmalıdır.

3. Olgunlaşma Modeli

Olgunlaşma Modelinde, ED zaman içerisinde dile-özü dilbilgisi haline gelmektedir (Flynn ve Lust 2002: 97). Yani Türkçeyi anadil olarak edinen bir çocuğun ED'si Türkçeye özü bir ED haline gelmektedir. Bir başka deyişle Türkçenin dilbilgisi ve ED birbirinden ayrılamaz hale gelmektedir. Böyle bir durumda ED'ye erişim Türkçenin edinimi tam olarak sonlanmadan olanaksız görünmektedir (2002: 97):

Şekil 1: Olgunlaşma Modeli:

D(urum)₁ -> D₂ -> D_n -> Çekirdek -> L₂ -> L₂
Dilbilgisi
L₁ -> ED

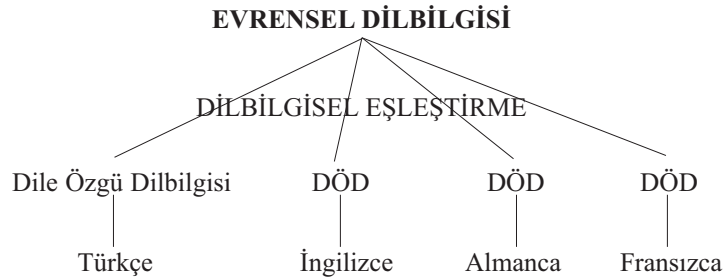
Şekil (1)'e göre, ED aşamalı olarak gelişmektedir. Yani sesel girdiyi bilgiyle eşleştiren 'dilbilgisel eşleştirme' işlevi dil edinim sürecinde farklı gelişimsel aşamalardan geçmektedir. Örneğin, 'Ali sütü içti' tümcesini duyan bir anadil ya da ikinci dil öğrencisi eğer ED gerekli gelişimsel aşamaya gelmemişse 'Ali'nin Özne, 'süt'ün Nesne olduğunu algılayamayacaktır. Ancak ED'nin daha ileriki aşamalarında böyle bir girdi, öğrencinin dilbilgisinde değişikliklere yol açabilecektir (2002: 98).

Olgunlaşma modelinde ED dil edinim süreci boyunca değişmekte ve anadilden ayrılamaz duruma gelmektedir. Bu durumda ikinci bir dilin ED'ye erişmesi ancak anadil aracılığıyla olmaktadır.

4. Güçlü Devamlılık Modeli

Güçlü devamlılık modelinde, ED dile özü dilbilgilerinden ayrı konumlanmakta, bir başka deyişle zaman içinde sabit olarak kalmaktadır (Flynn ve Lust 2002: 98). Böylelikle yeni dillerin edinilmesi sürecinde ED her zaman başlangıç durumundaki haliyle erişilebilir olmaktadır.

Şekil 2: Güçlü Devamlılık Modelinde ED:

Şekil(2)'de de görüldüğü gibi, ED dile özgü dilbilgilerinden ayrı kalmakta ve birden fazla dilin doğrudan erişimine izin vermektedir.

5. Erişimsizlik Modeli

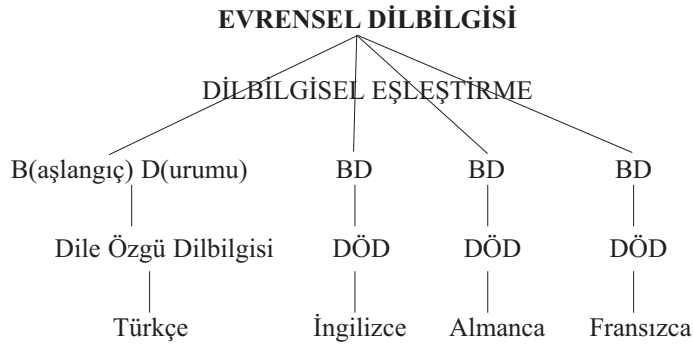
Cook (1996), ED'ye erişim için yukarıda sunulan iki modeli farklı adlarla kapsayan 3 farklı ED erişim modeli olduğunu ileri sürmektedir:

- Doğrudan Erişim (Güçlü Devamlılık Modeli)
- Dolaylı Erişim: (Olgunlaşma Modeli)
- Erişimsizlik: İkinci dil ediniminde ED'nin hiçbir rolü yoktur. İkinci dil ediniminde zihnin dil bölmesi değil zihindeki diğer bölmeler söz sahibidir.

Flynn ve Lust (2002) Olgunlaşma modelinin ED kuramının temeline ters düştüğünü ileri sürmektedirler. Olgunlaşma modeli temel alındığında ED artık bir başlangıç durumu kuramı olmaktan çıkmaktadır. Yani insanların zihninde doğuştan yer alan ve genetik olarak aktarılan bir yeti olma özelliğini kaybetmekte, dil girdisinin tetiklemesiyle oluşan ve zaman içinde değişen bir zihinsel yeti haline gelmektedir.

Flynn ve Lust'ın araştırmaları Güçlü Devamlılık Modelinin ED'nin zihindeki temsili için geçerli bir model olduğu yönünde kanıtlar sunmaktadır. Flynn ve Lust, ED'nin başlangıç durumunun yeniden tanımlanması gerektiği görüşünden yola çıkarak bu kavramı herhangi bir dilin deneyimlenmesiyle başlayan bilgiyle ilişkilendirmektedirler (2002: 114). Flynn ve Lust'ın bu bulgularından yola çıkarak Güçlü Devamlılık Modeli için verilen Şekli yeniden yorumlayabiliriz:

Şekil 3: Erişimsizlik Modelinde ED:

Flynn ve Lust'ın bulguları ve yukarıda Şekil (3), ED'nin zihinsel temsiline nasıl olduğunu ve dile özgü dilbilgisiyle ED arasında nasıl bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak anadil ve ikinci dil arasındaki ilişkinin nasıl temsil edildiği konusu belirsiz kalmaktadır.

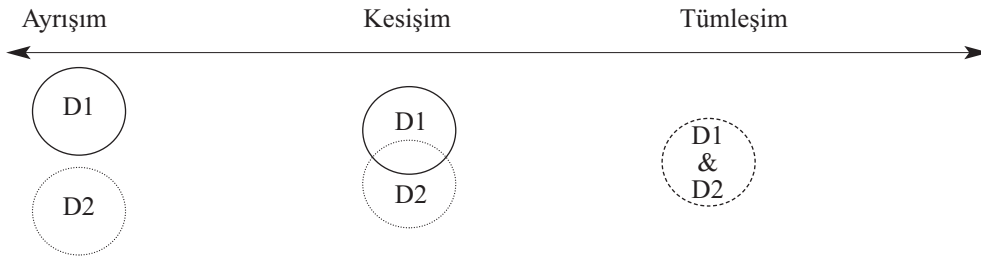
6. Anadil ve İkinci Dilin Zihindeki Temsili

Cook (2002), ikinci dil kullanıcısının dili tek dilli bir kullanıcıdan farklı amaçlar için kullandığını ileri sürmektedir. Ayrıca ikinci dil kullanıcısının bilgisinin o dili anadil olarak kullananlardan farklı olduğu ve ikinci dil öğrencisinin anadiline ilişkin bilgisinin tek dilli bireylerden farklı olduğu Cook'un savları arasında yer almaktadır (2002: 4-6). Cook, ikinci dil öğrencisinin iki diline ait zihinsel temsillerin zihinde nasıl oluştuğuna ilişkin 3 farklı olasılık ileri sürmüştür (2002: 11):

- dillerin tamamen bağımsız olduğu tam ayrışım
- dillerin az ya da çok birbirleriyle ilişkili olduğu kesişim
- dillerin birleşerek bir tek dizge oluşturduğu tümleşim

Cook, yukarıda verilen zihinsel temsil olasılıklarının dilbilgisinin farklı bileşenleri için farklı özellikler sergileyeceğini ileri sürmektedir. Örneğin bir ikinci dil öğrencisinin iki dilinin sesbilimsel dizgeleri tamamen ayrı olarak temsil edilebilir ya da iki dilin sesbilimsel dizgesinin tümleşim sergilediği durumlar ortaya çıkabilir. Ayrıca dile özgü dilbilgilerinin gelişimsel aşamaları ilerledikçe iki dilin herhangi bir bileşeni (sözdizim, sesbilgisi) tümleşik hale gelebilir ya da bu durumun tam tersi olarak bileşenlerden biri diğerinden ayrışabilir:

Şekil 4: Dil Ediniminin Farklı Aşamaları:

Dil ediniminin farklı aşamalarında dilin bileşenleri yukarıdaki şekilde görülen tümleşim çizgisinin herhangi bir konumundan bir başka konumuna geçiş sergileyebilirler. Dil bileşenlerinin tümleşim çizginde sergiledikleri görünüm bireyler arasında da farklılık gösterebilmektedir. Ayrıca anadil ve ikinci arasındaki benzerlikler dillerin tümleşim çizgisindeki konumlarını etkileyebilmektedir (Cook 2002: 12-13).

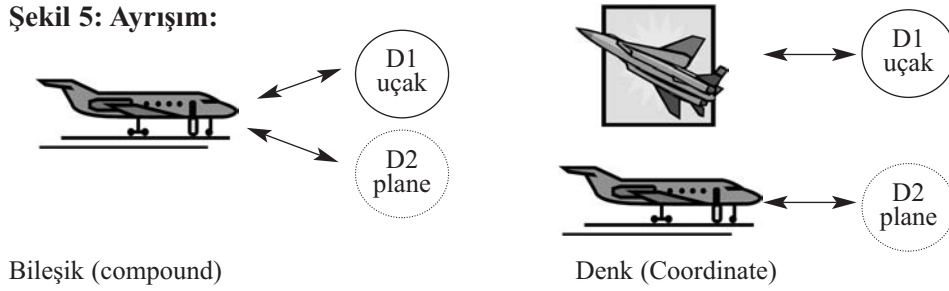
Anadil ve ikinci dilin zihindeki temsillerinin ayrışım, kesişim ve tümleşim olasılıkları yoluyla oluşturulabileceğinden yola çıkan Cook, dil oluşumunun temeli olarak varsayabileceğimiz kavram ve dil ilişkisinin ikinci dil kullanıcısının zihninde nasıl temsil edildiğini sorgulamıştır. Pavlenko'nun (1999) kavramsal düzeyi dilin

kendisinden ayrı tutan görüşünden yola çıkarak, bu iki düzeyin ilişkisinin zihindeki temsillerine ilişkin olasılıkları ele aldığımızda, bu olasılıkların içinde de farklı seçeneklerin olabileceği görülmektedir.

6.1. Ayrışım

Zihindeki iki dil ayrışım sergilediklerinde, kavramlarla diller arasında iki bağlantı oluşmaktadır (Cook 2002: 14):

Şekil 5: Ayrışım:

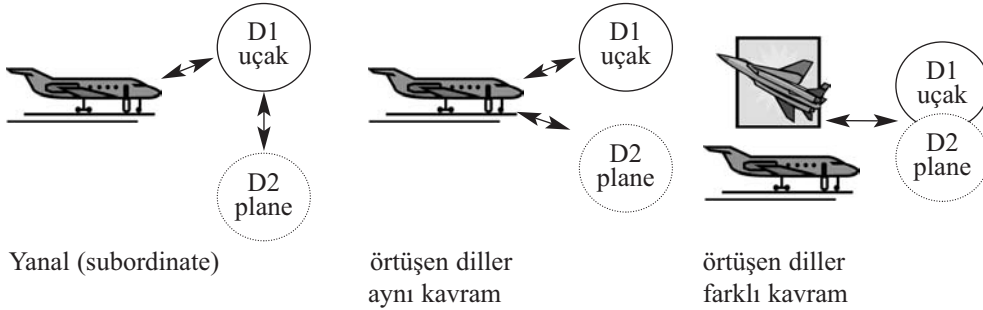

Şekil (5)'te de görüldüğü gibi, iki dil ile ilişkiye giren kavram bileşik ya da denk olabilir. Başka bir deyişle, bir tek kavram iki farklı dildeki farklı sözcüklerle bağlantı oluşturabilir ya da iki farklı kavram her iki dilde farklı sözcüklerle bağlantı oluşturabilir. Cook'a göre, kavramların dille ilişkisinin bileşik bağlantılarla oluşturulması insanların yalnızca bir düşünme şekli olduğunu kabullenme olarak algılanabilir. Dil edinim süreci ilerledikçe tümleşim çizgisinin bir sonraki aşaması olan kesişim olasılığı ön plana çıkmaktadır.

6.2. Kesişim

Eğer iki dil zihinde birbiriyle ilişkiliyse, bu iki dil arasında örtüşmeler olacaktır (Cook 2002: 15):

Şekil 6: Kesişim

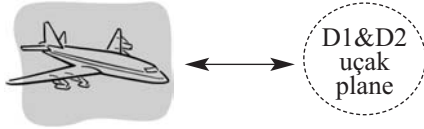

Şekil (6)'daki gibi yanıl bağlantılar kurulduğunda dil kullanıcılarının kavram düzeyi değişmemekte ve D2 kavramsal düzeye yalnızca D1 aracılığıyla erişebilmektedir. Dillerin aynı kavramla örtüşen bağlantılar kurması durumunda ise dil kullanıcıları her iki dildeki sözcüğü de aynı kavram için rahatlıkla kullanabilmektedir. Farklı kavramlar için örtüşen bağlantıların kurulmasında ise birbirinden çok az farklı olan kavramların var olması kavramların algılanmasına etki etmekte ve iki dil konuşan bir dil kullanıcısının kavramları algılayışında değişiklikler olmaktadır.

6.3. Tümleşim

İki dil bileşenlerine ayıramayacak bir dizge oluşturmuşlarsa bu dillerin zihindeki temsilleri tümleşim görünümü sergiliyor olabilir (Cook 2002: 16):

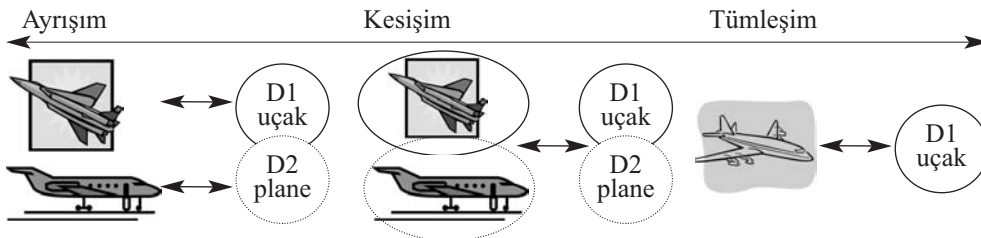
Şekil 7: Tümleşim:

Kavramlar ve diller birbiriyle tümleşik duruma geldiğinde zihinde iki dil arasında bir ayırım kalmamaktadır. İki dil dizgesinin birbirinden bağımsız olarak kodladıkları kavramlar tek bir kavramda tümleşik duruma gelirken, dil kullanıcıları 'uçak' ya da 'plane' sözcüklerini oluşan bu yeni kavram için kullanabilmektedirler.

Ancak zihinde kavram dil ilişkisinin oluşturulmasında yalnızca bir bağlantı türünün işlediğini ileri sürmek olanaksız gibi görünmektedir. Çünkü yalnızca bileşik bağlantıların kurulması insanların farklı düşünüş şekillerini dolayısıyla diller arasında görülen farklı anlamların biçimlerini göz ardı etmemize yol açmaktadır. Yalnızca denk bağlantıların kurulmasının ise diller arasında çeviri yapmayı neredeyse olanaksız hale getirebileceği düşünülebilir. Kavramlar ve dil arasındaki ilişki olasılıklarını yüne bir tümleşim çizgisi üzerinde bütünleştirdiğimizde dilin bileşenlerinin farklı dil edinimi aşamalarında zihinde nasıl temsil edildiğine ilişkin genel bir bilgi sahibi olabiliriz (Cook 2002: 17):

Şekil 8: Ayrışım, Kesişim, Tümleşim:

7. Sonuç

Cook'un bulguları, ED'nin doğuştan gelen bir yeti olduğu görüşüyle uyumsuz gibi görünmektedir. Çünkü değişmez ve kısıtlı bir ilkeler ve değiştirgenler dizisi olan ED, Cook'un ileri sürdüğü iki dilin zihindeki temsiline uymamaktadır. Cook'un ileri sürdüğü savda, iki dilin bileşenleri farklı gelişimsel aşamalarda tümleşim ya da ayrışım gösterebilmektedir. Dolayısıyla ED için bir başlangıç durumundan söz etmek zorlaşmaktadır. Ancak, Flynn ve Lust'ın Güçlü Devamlılık Modeli ile Cook'un savlarını bir araya getirdiğimizde, ED yine sabit kalmakta, farklı gelişim aşamalarında ayrışım, kesişim ya da tümleşim yoluyla değişikliğe uğrayan dile özgü deneyimler sonucu oluşan başlangıç durumu olmaktadır. Cem Değer, yukarıda sözü edilen başlangıç durumunun anadil ve ikinci dil için farklı olduğunu ileri sürmektedir. Cem-Değer, Cook'un ileri sürdüğü gibi 'ikinci dil kullanıcısının bilgisinin o dili anadil olarak kullananlardan farklı olduğunu ve ikinci dilin bilgisinin bireyden bireye farklılıklar gösterdiğini ileri sürmektedir (1996: 105). Cem- Değer'in de dile getirdiği Cook'un bu savı, Flynn ve Lust'ın Güçlü Devamlılık Modeliyle örtüşmektedir. Bir başka deyişle, zihinde her dil için farklı başlangıç durumları dolayısıyla da farklı son durumlar vardır.

Dilin ve ikinci dilin zihinde nasıl temsil edildiğini ve ED'den dile özgü dilbilgisine eşleştirmenin nasıl yapıldığını sorgulayan çalışmaların sonuçları anadil ve ikinci dil ediniminin ED'ye doğrudan erişebildiği yönünde ağırlık kazanmaktadır. Bireyin edindiği her dil için farklı başlangıç konumları dolayısıyla da farklı son durumları olduğu çalışmaların büyük bir kısmında kabul görmektedir. Flynn ve Lust (2002) ve Cook'un (2002) bulguları birleştirildiğinde ED'nin aslında ne olduğu yine bulanık kalmakta ve ED akılcı yaklaşımların kara kutusu olma özelliğini sürdürmektedir.

Kaynakça

- Cem-Değer, Ayşen. "Evrensel Dilbilgisi ve İkinci Dil Edinim Kuramı". *Dilbilim Araştırmaları* (1996):100-113.
- Cook, Vivian. J. *Portraits of the L2 User*. Clevedon, GBR: Multilingual Matters Ltd, 2002.
- Dehaene, Stanislas. "Fitting two languages into one brain". *Brain* 122.(1999): 2207-2208.
- Ekiert, Monika. "The Bilingual Brain." *Colombia University Working Papers in TESOL & Applied Linguistics* 3 -2 (2003): 1-8.
- Flynn, Suzanne. ve Barbara Lust. "A Minimalist Approach to L2 Solves a Dilemma of UG." *Portraits of the L2 User*. Ed. Vivian. J. Cook. Clevedon, GBR: Multilingual Matters Ltd., 2002. 93-121.
- Pavlenko, Aneta. "New approaches to concepts in bilingual memory". *Bilingualism: Language and Cognition* 2. (1999): 209– 30.